

УДК 378.144

МАВРОДІЄВА В.В.

м. Миколаїв, Україна

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СТУДЕНТСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розглянуто сутність глобалізаційних процесів в Україні, їх вплив на освітнє середовище та ціннісні пріоритети студентства, які мають слугувати орієнтирами при введенні тих чи інших інновацій.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтири, студент, студентський вік, глобалізація, формування особистості.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ціннісні орієнтації особистості є однією з головних її характеристик, а їх розвиток – основним завданням гуманістичної педагогіки. Система цінностей становить фундамент виховання, ті найважливіші ідеї і цілі, у здійсненні яких вбачають сутність свого існування людина і суспільство.

Сучасна система освіти, як і суспільство загалом, переживають складний період, коли здійснюється рішучий поворот до особистості студента. Така система поважає власну гідність кожного суб'єкта, його індивідуальну життєву мету, запитує й інтереси, створює сприятливі умови для його самовизначення, самореалізації та розвитку.

Аналіз досліджень за проблемою. Значна кількість досліджень вітчизняних і зарубіжних педагогів присвячено аналізу виховання духовних цінностей студентів. Серед них праці Н.Ничкало, І.Беґа, Є.Бондаревської, М.Боришевського, І.Зязюна, А.Капської, В.Кірсанова, Г.Саґач, О.Сухомлинської, Т.Тюріна, Я.Зічного, Р.Круля, С.Славінського, М.Воліцкого та ін. Цією проблемою більш ретельно займалися О.Белих, О.Семашко, Б.Нагорний, Д.Чернилевський, Г.Шевченко, В.Долженко, В.Яковенко та інші.

Мета статті – розкрити поняття “студент” та особливості студентського віку, а також сучасні глобалізаційні процеси, їх вплив на освітнє середовище та визначити ціннісні пріоритети студентства в умовах цих змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше у документах ООН у 1985 році зазначалося, що зі зростанням

чисельності молоді на планеті вона стала найбільш потужним чинником у політичному, економічному, соціальному, культурному розвитку суспільства. До кінця XXI століття люди віком до 30 років становитимуть майже 60% населення земної кулі, а до 25 років – близько 50%.

Долучення України до Болонського процесу визначає і певну мету, і сутність реформування освіти, і ціннісні пріоритети, які мають слугувати орієнтиром при введенні тих чи інших інновацій, виборі шляхів розв'язання освітніх проблем тощо. При цьому важливо усвідомлювати, яку людину, якого громадянина, з якими ціннісними орієнтаціями маємо за мету сформувати, як гармонійно поєднати в особистості нашу культурну традицію з умінням ефективно діяти в сучасному глобалізованому світі. У зв'язку з цим набирає гостроти питання вибору цінностей для окремих педагогів, для всієї освітянської галузі та й для суспільства в цілому.

Метою запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах є забезпечення якості вищої освіти та інтеграція національної системи вищої освіти в європейське та світове освітнє співтовариство. Для цього передбачається запровадження стандартів, рекомендацій та основних інструментів мобільності Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), починаючи з 2010 року, що сприятиме сумісності, порівнянності, визнанню періодів та термінів навчання у вищих навчальних закладах.

Основною метою реформування вищої освіти в Україні є забезпечення психолого-педагогічних умов для саморозвитку і самореалізації студента як суб'єкта освітнього та виховного процесу.

Щоб допомогти студентові досягти вершин у духовно-моральному і професійному розвитку, педагогові потрібно знати його вікові й індивідуальні психологічні особливості та умови психічного розвитку. Викладач вищої школи повинен пам'ятати слова К.Д. Ушинського: “Якщо педагогіка хоче виховати людину в усіх відношеннях, то вона повинна спочатку пізнати її також в усіх відношеннях”. Здатність пізнавати і розуміти студентів, адекватно оцінювати їхні особистісні якості та психологічні стани, визнавати і безумовно приймати їх як особистостей є однією з найважливіших складників професіоналізму викладача, підґрунтям його пе-

дагогічної майстерності та передумовою успішної педагогічної діяльності. Саме тому викладачеві ВНЗ надзвичайно важливо знати загальні психологічні особливості юнаків і дівчат студентського віку. [6, с. 40]

У тлумачному словнику сучасної української мови В.Т. Бусела, студент – це той, хто навчається у вищому або середньому спеціальному навчальному закладі. [1, с. 1209] Більш детально розкрито термін в енциклопедії освіти В.Г. Кременя, “студент” (від лат. *studens* – такий, що старанно працює; той, що займається) означає того, хто наполегливо працює, робить справу, тобто опановує знання, вивчає (студіює) науку. Соціальний статус студента – його близькість за характером діяльності, інтересами, орієнтаціями до соціальної групи інтелігенції, спеціалістів. [3, с. 635]

Згідно із Законом України “Про вищу освіту”, студент (слухач) – особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого навчального закладу і навчається за денною (очною), вечірньою або заочною, дистанційною формами навчання, щоб здобути певний освітній та освітньо-кваліфікаційний рівень. [4, с. 53]

Студентство – це молодь, що проходить стадію персоналізації на основі цілеспрямованого засвоєння навчальних, професійних і соціальних функцій шляхом свідомого оволодіння професійними знаннями, уміннями й навичками, набуття професійних якостей під час навчання у вищих навчальних закладах. Студентство дає висококваліфіковані кадри для науки, навчальних закладів і керівних посад на підприємствах.

Стрижневою психологічною рисою студентства є тісне переплетення формування особистісної і корпоративної професійної свідомості. У поєднанні зі специфікою юнацького віку (максималізм, підвищена потреба в самоствердженні, боротьба за статус, нігілізм, надмірна самовпевненість) – це створює, на думку О.Ф. Бондаренка, досить палю суміш, перетворюючи студентську молодь водночас у складного партнера по діалогу і в легку здобич для всіякого маніпулювання.

Вважають, що студентів, порівняно з іншими групами молоді цього віку, відрізняють такі риси, як вищий освітній рівень, велике прагнення до знань, висока соціальна активність, досить гармонійне поєднання інтелектуальної і соціальної зрілості.

Студентський період життя людини припадає переважно на період пізньої юності або ранньої дорослості, який характеризується оволодінням усім різноманіттям соціальних ролей дорослої людини, отриманням права життєвого вибору, набуття повної юридичної та економічної відповідальності, можливості включення в усі види соціальної активності (аж до державного рівня), здобуттям вищої освіти та опануванням професією. Головними сферами життєдіяльності студентів є професійне навчання, особистісне зростання та самоствердження, розвиток інтелектуального потенціалу, духовне збагачення, моральне, естетичне і фізичне самовдосконалення. [6, с. 41 – 42]

Для особистості студента характерним є активний розвиток моральних і естетичних почуттів, підвищення рівня цілеспрямованості, рішучості й наполегливості, самостійності та ініціативності, вміння володіти собою. Зростає інтерес до моральних проблем (цілі та сенс життя, обов'язок і відповідальність, любов і дружба та ін.). Цей період характеризується також змінами у мотиваційній сфері, зокрема в потребах та інтересах, посиленням свідомих мотивів поведінки. Зважаючи на концепцію ієрархії потреб людини А. Маслоу, можна уявити потребнісну сферу студентської молоді так:

1. Фізіологічні потреби, серед яких особливо виділяють потребу у фізичній активності (часто нереалізовану) та посилення сексуального потягу, прагнення відкоригувати і стабілізувати фізичний аспект “Образу-Я”, необхідність підтримувати нормальний психофізіологічний тонус та бажання зберегти і поліпшити своє здоров'я.
2. Потреба в безпеці, захисті і стабільності посилюється і реалізується не тільки в середовищі ВНЗ і родини, а й у сфері уявлень про майбутню професійну діяльність, життєві перспективи і плани.
3. Потреба в приналежності, прийнятті і любові найповніше реалізується в спілкуванні. Студентський вік – “золота пора” і в особистісному житті людини: час величних мрій і закоханості, затишку дружнього кола спілкування і “занурення” у своє “Я”, духовного злету і сексуальної активності, створення сім'ї і щасливих турбот материнства-батьківства.
4. Потреба в самоповазі, соціальному статусі, компетентності – це прагнення до успіху в діяльності, до соціального визнання і високої оцінки її результатів, бажання досягнути поваги з боку членів референтної групи, зокрема викладачів.

5. Потреба в самоактуалізації, самореалізації та індивідуальному розвитку (самовдосконаленні) означає активне формування своїх здібностей та їх подальше удосконалення. Вона пов'язана з мотивацією досягнення та пересікається з потребою у визнанні та прийнятті як члена професійної групи, суспільства. [6, с. 46–47]

Студент тоді буди знаходитися на вищому рівні ієрархії потреб, коли враховуватиме загальнолюдські цінності і ідеали.

Здійснення соціалізації молоді, що є провідною функцією університету, відбувається в надзвичайно складних і суперечливих умовах, для яких характерна одночасно як глобалізація, інтернаціоналізація різних сфер матеріального і духовного життя людства, так і локалізація, загострення суперечностей, поглиблення розбіжностей між різними країнами та геополітичними регіонами. Людство постало перед цивілізаційною кризою, зумовленою, перш за все, невідповідністю між темпами розвитку матеріальної і духовної культури. Матеріальне піднялось над духовним і значно випередило його. Деградація людського духу, що призводить до дегуманізації людського суспільства, – найгостріша з глобальних людських проблем. Її проявами є зростання вандалізму, жорстокості, злочинності, наркоманії, алкоголізму. Поширення всіх цих негативних проявів на молодь стає загрозою.

Глобалізація, безумовно є об'єктивним процесом у світовому розвитку. Будучи за своїм змістом спрямованою на консолідацію, поєднання потенціалів, зусиль дедалі більшої частини людства, вона має відігравати вирішальну роль у забезпеченні успіху подальшого розвитку людської цивілізації. Однак процес глобалізації є суперечливим, на його шляху виникло декілька глобальних проблем, що потребують негайного вирішення. Однією з головних проблем суспільного розвитку є недостатній рівень культури та духовності в суспільстві, як на глобальному рівні, так і стосовно окремих спільнот та особистостей. Без належної культури та духовності суспільства й особистості, які поєднують у собі, передовсім, такі якості, як гуманність, толерантність, розуміння найвищих цінностей людини, повага до людського життя, до представників інших держав, націй та рас у поєднанні з самоповагою, шанобливим ставленням до себе, до своєї національної приналежності, – успіх у глобальному поступі людства буде неможливим.

Коли йдеться про шляхи подолання кризових проблем, породжених глобалізацією, а саме про підвищення рівня духовної культури суспільства, особистості, то одними з головних шляхів до цього є поліпшення системи освіти, зростання освіченості, а водночас і духовності громадян. [5, с. 463]

Кожне суспільство будує своє життя відповідно до цінностей, які приймає і в які вірить. Сучасне виховання базується на системі цінностей, які через культуру, традиції, філософію, релігію вказують на вектор виховних зусиль, формують виховний ідеал.

Цінності – це основа мети виховання. Раніш виховувались класові цінності, сьогодні акцент зроблено на загальнолюдські цінності. Мета виховання є другорядною по відношенню до цінностей. Змінюються цінності – змінюються норми, змінюються цілі виховання.

Омелян Вишневський, професор Дрогобицького педагогічного інституту, запропонував “Кодекс цінностей”:

- Абсолютні вічні цінності: добро, совість, правда, віра, надія, любов, доброта, чесність, справедливість, милосердя тощо.
- Основні національні цінності: патріотизм, готовність до захисту Батьківщини, почуття національної гідності, історична пам'ять, пошана до державних та національних символів, дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи тощо.
- Основні громадські цінності: прагнення до соціальної гармонії та справедливості, захист індивідуальних прав і свобод, висока повага закону, право людини на життя, гідність, безпеку, рівні можливості, право на свободу думки, совісті, вибору конфесії, право на самовираження, толерантне ставлення до чужих поглядів, які не суперечать загальноприйнятим нормам, тощо.
- Цінності сімейного життя: вірність, довіра, піклування про дітей, піклування про батьків, старших у сім'ї, злагода між членами сім'ї, повага прав дитини і прав старших, здоровий спосіб життя, охорона традицій тощо.
- Цінності особистого життя: орієнтація на пріоритет задоволення духовних потреб, внутрішня свобода, воля (самоконтроль, самодисципліна), мудрість, розум, здоровий глузд, лагідність, доброзичливість, оптимізм, гармонія душі і зовнішньої поведінки, творча активність, ініціативність, працьовитість, цілеспрямованість тощо.
- Валео-екологічні цінності: здоров'я людини, здоровий спосіб життя, відродження культу здоров'я і фізичної

краси людини, гармонійний розвиток, розуміння єдності людини з природою, турботливе ставлення до неї та Землі взагалі.

Основою всіх цінностей, на його думку, є Абсолют Добра. [2, с. 208–211]

Таким чином, цінності переважної більшості систем сучасного студентства являють собою ієрархію, що має багаторівневий характер. Щаблями цієї ієрархії є національний, регіональний, глобальний (загальнолюдський). Отже, провідними завданнями соціалізації студентів є формування громадянина держави, певної регіональної спільноти (громадянина Європи, наприклад) та громадянина світу.

Сьогодні в Україні проблема аксіологічного спрямування навчального процесу в навчальних закладах набуває актуальності. Причина одна — від змісту й спрямованості навчальних дисциплін, виховного процесу залежить духовна, морально-психологічна культура учнів, студентів, узагалі молодих людей. Виходячи зі стану особистості, неоднозначних соціокультурних впливів на неї, освітній процес у державі має бути спрямований на духовне збагачення і творчу діяльність особистості, яка виявляє свої здібності для самореалізації.

Звичайно, при визначенні аксіологічної спрямованості навчально-виховного процесу потрібно враховувати як реалії сьогодення, так і прогнозовані перспективи суспільства. Саме враховуючи ці чинники в межах розмаїття ціннісних орієнтацій, що можуть застосовуватися в процесі навчання, необхідно визначити пріоритетні цінності. Такими для України історично були й залишаються: цінності гуманізму, людської гідності, патріотизму, демократизму, соціальної ініціативи та відповідальності, національної самосвідомості з її центром — національною ідеєю. Не рівень освіти, а саме її характер, спрямованість є актуальними з точки зору вирішення сучасних проблем розвитку культури, духовності особистості в суспільстві, що має також незаперечне позитивне значення і для подолання суперечностей процесу глобалізації. [5, с. 464]

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що сьогодні перед Україною стоїть завдання реформування системи освіти, яка відтворювала б культурний та інтелектуальний потенціал, здатний вивести суспільство із кризи і надати йому необхід-

ного запасу міцності для входження до загальносвітового простору, включаючи й освітній. У вітчизняній освіті накопичений ґрунтовний потенціал, склались власні, досить ефективні традиції в підготовці професійних кадрів, у вихованні й культурно-освітньому розвитку індивідів. Тому актуальним є завдання збереження накопиченого досвіду і визначення свого гідного місця в системі світових освітніх зразків, адже процес глобалізації незворотної і Україна – частина цього процесу.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – К. : ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
2. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Вишневецький О.І. – Дрогобич : Коло, 2003. – 528 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [головний ред. В.Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Закон України про вищу освіту [Текст]. – К., 2002. – 96 с.
5. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум / Кремень В.Г. – Вид. переробл. – К. : Грамота, 2010. – 576 с.
6. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: підручник / Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. – К. : Каравела, 2-е вид. 2008. – 352 с.

В.В. МАВРОДИЄВА

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТИРЫ СТУДЕНЧЕСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

В статье рассматривается сущность глобализационных процессов в Украине, их влияние на образовательную среду и ценностные приоритеты студенчества, которые должны служить ориентирами при введении тех или иных инноваций.

Ключевые слова: ценности, ценностные ориентиры, студент, студенческий возраст, глобализация, формирование личности.

V.V. MAVRODIEVA

THE STUDENTS' VALUE PRIORITIES IN CONDITIONS OF GLOBAL PROCESSES

In the article the author concretizes the main point of global processes in Ukraine and their influence on the educational surrounding and the students' value priorities which have to serve as reference point during the innovational changes.

Key words: values, value priorities, student, student's age, globalization, formation of a personality.